

1. La lingüística i la sociolingüística

- 1.1 La lingüística
- 1.2 La sociolingüística

2. Llengües en contacte

2.1 Bilingüisme

- 2.1.1 Bilingüisme individual
- 2.1.2 Bilingüisme territorial
- 2.1.3 Bilingüisme social
 - 2.1.3.1 Bilingüisme unidireccional o unilateral
 - 2.1.3.2 Mite del bilingüisme. Concepte de bilingüista

2.2 Diglòssia

- 2.2.1 Diglòssia interna
- 2.2.2 Diglòssia externa

2.3 conflicte lingüístic

- 2.3.1 Substitució lingüística
 - 2.3.1.1 Bilingüïtzació
 - 2.3.1.2 Monolingüïtzació. Prejudicis lingüístics
- 2.3.2. La normalització lingüística
 - 2.3.2.1 La normativització
 - 2.3.2.2. La planificació lingüística.

3. La situació sociolingüística actual de la llengua catalana

4. Vocabulari d'altres conceptes de sociolingüística

1. La lingüística i la sociolingüística

1.1 La lingüística

1.2 La sociolingüística

La lingüística estudia les unitats i les regles de combinatòria de les llengües (la fonètica, la fonologia, morfologia sintaxi); és a dir, l'estructura. També té com a objectiu la construcció d'una teoria general del llenguatge.

En canvi, la sociolingüística s'ocupa de l'ús social (o del no ús) d'una llengua, de les relacions que existeixen entre llengua i societat.

Així, cal observar que la sociolingüística és transversal i interdisciplinària. Es tracta d'una ciència jove que té el seu origen als EEUU a la dècada dels anys 50 del segle XX, quan es començà a estudiar la parla del grup d'immigrants "chicanos" que no dominaven l'anglès. Als anys 60 arriben els estudis a Europa i es comencen a estudiar les realitats pròpies.

Podem establir un paral·lelisme entre lingüística i sociolingüística, per una banda, i biologia i ecologia, per l'altra. La biologia és la ciència que estudia els éssers vius i l'ecologia és la que estudia la relació d'aquests éssers vius amb el seu medi natural i entre ells mateixos.

Vegem, doncs, que la lingüística és a la biologia, allò que la sociolingüística és a l'ecologia.¹

Biologia

Lingüística

Ecologia

Sociolingüística

¹ Podem establir més relacions a partir d'aquest paral·lelisme. Per exemple, l'ecòleg descriurà la realitat que estudia; en canvi, l'ecologista voldrà modificar la situació que descriu. Així, hi haurà sociolingüistes a l'estil ecòleg i també n'hi haurà a l'estil ecologista.

2.1 Bilingüisme

2.1.1 Bilingüisme individual

2.1.2 Bilingüisme territorial

2.1.3 Bilingüisme social

2.1.3.1 Bilingüisme unidireccional o unilateral

2.1.3.2 Mite del bilingüisme. Concepte de bilingüista

2.1 Bilingüisme

Cal advertir que el concepte de bilingüisme és confús, ja que sovint s'ha utilitzat per amagar un procés de substitució lingüística. Pròpiament dit, les societats no són mai bilingües, ho són les persones. Un individu pot parlar dues o més llengües.

De tota manera, s'han establert diferents tipus de bilingüisme amb l'explicació dels quals s'aclareix la confusió del terme.

2.1.1 **Bilingüisme individual.** Una persona usa dues llengües. Pot ser:

- Bilingüisme passiu i bilingüisme actiu. Passiu si un parlant coneix dues llengües però només n'empra una; actiu si coneix i empra totes dues.
- Bilingüisme simètric i asimètric. Simètric si el parlant domina per igual les dues llengües en tots els àmbits; asimètric, si no és així.
- Bilingüisme instrumental. Es dona quan un individu aprèn una llengua per raons laborals o econòmiques.
- Bilingüisme integratiu. S'aprèn una llengua per integrar-se dins un nou grup, és el cas dels immigrants.

2.1.2 **Bilingüisme territorial.** Es dona quan en un país es troben ben delimitades les diferents comunitats lingüístiques. Cadascuna disposa d'una sola llengua pròpia.

Exemples:

- **Bèlgica:** el nord parla holandès i el sud francès, la capital és bilingüe, i a més hi ha unes petites regions de parla alemanya. (És curiós comprovar com fins i tot dins l'exèrcit hi ha una secció de parla francesa i una de parla holandesa).
- **Suïssa:** cada cantó té una llengua pròpia (alemany, francès, italià i romanx o retoromànic, aquest en una situació d'inferioritat oficial).
- **País Valencià:** Hi ha bilingüisme territorial històric. La zona de l'interior fou repoblada per aragonesos després de la reconquesta catalana i sempre s'hi ha parlat castellà.

2.1.3 Bilingüisme social. Ocorre quan el bilingüisme afecta tota una col·lectivitat. La característica principal d'aquest tipus de bilingüisme és que sempre és ocasionat com a conseqüència d'un poble que en domina un altre, sigui per guerres, ocupacions colonials; situacions polítiques, socials i/o econòmiques determinades.

2.1.3.1 Bilingüisme unidireccional o unilateral. Llavors, quan tots els parlants d'una llengua es veuen obligats a conèixer una mateixa segona llengua, mentre que els parlants d'aquesta segona llengua no es veuen obligats a aprendre la dels primers es dona aquest bilingüisme unilateral.

En realitat, el que passa és que una llengua està ocupant l'espai de l'altra. La llengua ocupada està condemnada a desaparèixer, ja que una altra de les característiques d'aquest bilingüisme és que no és una situació estable.

2.13.2 Mite del bilingüisme. Concepte de bilingüista. Sociolingüistes catalans com NINYOLES o ARACIL denuncien el bilingüisme com a mite. Això és, que alguns sectors socials promouen la ideologia que existeixen "societats bilingües" intrínsecament. Diuen que es tracta d'una situació perfecta, harmoniosa i estable; i que no es pot "obligar" a aprendre ni a utilitzar una llengua.

Aquests defensors del bilingüisme es diuen **bilingüistes** i diuen que tot va bé, quan en realitat s'emmascara un procés de substitució d'una de les dues llengües. Curiosament, els bilingüistes solen ser monolingües.

En conclusió, el concepte de bilingüisme només es pot aplicar amb correcció si ens referim a persones concretes. En referir-se al conjunt de la societat s'hauria de parlar de conflicte lingüístic o diglòssia.

2.2 Diglòssia

2.2.1 Diglòssia interna

2.2.2 Diglòssia externa

2.2.1 Diglòssia interna

El 1959 A. Ferguson introdueix el terme diglòssia per referir-se a la situació que una comunitat utilitza una varietat lingüística per a les situacions més formals i una altra per a les situacions informals. Es refereix a varietats lingüístiques d'una mateixa llengua, per això es diu interna.

Varietat A molt estandarditzada (a l'escola, literatura...)

Varietat B

2.2.2 Diglòssia externa

Va ser Joshua Fishman que va aplicar aquesta situació a llengües diferents. És a dir, en els casos en què hi ha un llengua de prestigi anomenada A (alta) i; una altra, llengua B (baixa), que s'empra en situacions informals. Per exemple, a Paraguai existeix diglòssia. La llengua per als registres formals és el castellà mentre que el guaraní s'utilitza en els informals.

Llengua A	Situacions formals, apresada a l'escola, + prestigi
Llengua B	Situacions informals, apresada per transmissió familiar, - prestigi

Cal observar que aquesta situació és **estable**, i pot durar segles, ja que les funcions estan ben repartides i delimitades.

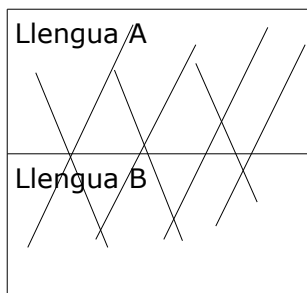
Evolució sociolingüística del català al llarg de la història. Fixa't en les èpoques en què hi ha hagut diglòssia.

	CATALÀ	LLATÍ
S. IX- XII	INFORMAL	FORMAL
S. XIII-XV	INFORMAL-FORMAL	FORMAL

	CATALÀ	CASTELLÀ
S. XVI-XVIII	INFORMAL-FORMAL	FORMAL
S. XVIII-XIX	INFORMAL	FORMAL
S. XIX-XX	INFORMAL-FORMAL	INFORMAL-FORMAL
Actualitat	INFORMAL-FORMAL	INFORMAL-FORMAL

2.3 Conflicte lingüístic

Situació de competència lingüística (tensió latent o manifesta) que es produeix entre dues comunitats lingüístiques per fer que les seves llengües respectives ocupin progressivament nous àmbits d'ús a costa de l'altra.

Els quadres serien els espais que conformen els àmbits d'ús de cada una de les llengües. Les zones d'intersecció són les de conflicte perquè totes dues volen ocupar els mateixos àmbits. Els àmbits són diversos: escola, judicis, prospectes de medecines, mitjans de comunicació, etc.

Es tracta d'una situació dinàmica i inestable, és a dir és un procés de desenllaç que pot culminar en **substitució lingüística** o **normalització lingüística**.

2.3.1 Substitució lingüística

La substitució lingüística és el procés per mitjà del qual una llengua va essent gradualment reemplaçada per una altra. Tot procés té etapes, així, en el procés de substitució lingüística distingim:

ETAPA 1. **Bilingüització**.- És l'etapa més llarga. La L2² comença a ocupar les funcions formals en detriment de la L1. Els primers a adoptar la L1 són les classes altes, els habitants de les ciutats més poblades i els joves.

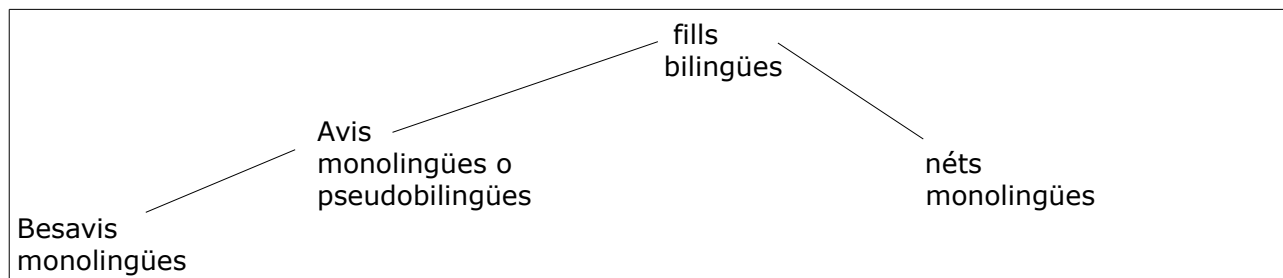
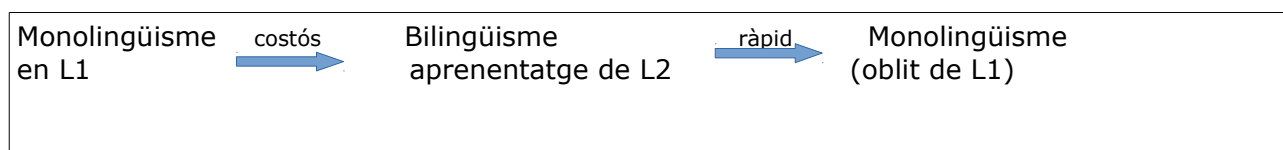
ETAPA 2. **Monolingüització**.- Lentament es va abandonant L1 i és suplantada per la L2. Aquesta fase és molt ràpida quan ja tota la societat coneix la L2. Es presenten diversos fenòmens durant aquesta etapa:

A. AUTOODI. Els que es passen a L2 reneguen del seu origen lingüístic, s'hi volen distanciar i el menyspreen.

B.- MITIFICACIÓ DEL BILINGÜISME. Es generalitza la falsa creença que la societat és bilingüe, i que aquesta situació és perfecta perquè es pot alternar l'ús d'una i altra llengua.

C.- PREJUDICIS LINGÜÍSTICS. Prejudicis socials sense cap mena de base científica. Neixen amb la intenció de menysprear el que és diferent. llengua aspra, dolça, llengua difícil, fàcil, llengua superior, inferior, etc.

ETAPA 3. Abandó absolut de L1, quan el procés s'ha completat. Ús exclusiu de L2

2 Utilitzam L1 per referir-nos a llengua pròpia i L2 per referir-nos a llengua imposada. Cal advertir que Els processos de substitució lingüística normalment es troben directament relacionats amb processos d'homogeneïtzació d'un marc estatal determinat, o amb processos de colonialisme. Això vol dir que existeix una llengua pròpia que es reemplaça per una altra d'imposada.

2.3.2. La normalització lingüística

És el procés de resposta al conflicte lingüístic mitjançant el qual es pretén recuperar els àmbits d'ús i el nombre de parlants de la llengua pròpia per lluitar contra la seva desaparició.

La normalització implica reconèixer el conflicte lingüístic com una situació anormal que cal superar i canviar les normes d'ús³

Si és pretén la normalitat s'ha d'incidir en els següents aspectes bàsics:

- Augmentar el nombre de parlants
- Augmentar la freqüència d'ús de la llengua
- Ocupar tots els àmbits d'ús de la llengua
- Normes d'ús favorables a la llengua dominada

Cada procés de normalització genera el seu model particular d'acord amb les circumstàncies socials: cohesió del grup, consciència lingüística dels parlants, marc legal, moviments socials, etc.

El que és important recalcar és que la normalització és sempre una decisió històrica conscient que implica canvis culturals, socials, polítics i una actitud favorable cap a l'idioma.

Per altra part, inclou dos aspectes inseparables: la normativització i la planificació.

2.3.2.1 **La normativització.** Es tracta de la codificació de la llengua (elaborar unes normes ortogràfiques, una gramàtica i un diccionari).

Quant al català, la primera norma de la llengua catalana la feu Pompeu Fabra a principis del segle XX: Normes ortogràfiques (1913), Gramàtica catalana (1918) i Diccionari general de la llengua catalana (1932). Actualment, la institució que es dedica a crear les normes de la llengua catalana és l'Institut d'Estudis Catalans. Fruit de la seva labor, l'any 1996, va aparèixer el DIEC. Ara, s'està fent una revisió de la gramàtica de Pompeu Fabra.

3.2.2.2. **La planificació lingüística o intervenció sociopolítica.**

És la gestió del plurilingüisme. Inclou l'activitat que desenvolupa un govern sobre l'ús de les llengües.

Les intervencions dels poders públics sobre les llengües al llarg de la història han estat freqüents. N'hi ha de dos tipus: per acció o per omissió:

- **LIBERALISME O NO INTERVENCIÓ.** No s'intervé i es deixa que un procés de conflicte lingüístic es desenvolupi.
- **DIRIGISME O INTERVENCIÓ.** Es publiquen decrets, lleis... Poden servir per mantenir l'hegemonia d'una llengua o, per contra, per frenar-ne el procés de substitució.

Pel que fa als models bàsics de política lingüística, hi ha el **principi de personalitat i el de territorialitat**. El primer permet que un individu disposi dels seus drets lingüístics independentment de la zona de l'estat plurilingüe on es trobi. El segon només concedeix els beneficis públics d'una llengua dins d'una zona ben delimitada d'un estat, però no en tot el territori.

³Normes mitjançant les quals cada societat estableix quines varietats lingüístiques són les adequades per a cada àmbit d'ús.

Exemples d'estats on s'aplica el model de territorialitat poden ser **Bèlgica** amb el francès al sud i el neerlandès al nord, o **Suïssa** dividida en cantons amb una llengua oficial cadascun (alemany, italià i francès).

Finlàndia constitueix un exemple de principi de personalitat: tots els parlants de suec (un 10% aproximadament) i de finès tenen els seus drets lingüístics garantits a tot el país.

Espanya té un model mixt, s'hi combinen els dos: per als castellanoparlants hi ha el principi de personalitat (tenen garantit els seus drets arreu), però per a bascs, gallecs i catalans només els tenen garantits als seus territoris corresponents. Aquest fet perpetua el conflicte lingüístic, ja que uns ciutadans estan obligats a conèixer dues llengües mentre que uns altres només una.

S'ha de dir que molts d'estats tenen una política lingüística de només reconèixer una sola llengua oficial: **França, Itàlia, Grècia, Rússia**.⁴

5. La situació sociolingüística actual de la llengua catalana

La llengua catalana té més de 9 milions de parlants en l'actualitat i més d'11 milions de persones l'entenen. L'actual **marc legal** de la llengua no és uniforme al llarg del domini lingüístic. A l'estat espanyol està marcat per la Constitució (1978) segons la qual el castellà és la llengua oficial de l'estat espanyol, però s'hi reconeix el dret de les comunitats autònomes de regular l'oficialitat de les seves respectives llengües pròpies. Així, a les Balears, a Catalunya i al País Valencià, el català és cooficial amb el castellà, encara que l'Estatut del País Valencià anomeni la llengua com a valencià. El d'Aragó (1983) diu que la fabla i el català seran objecte de respecte i protecció, l'Estatut Múrcia no fa cap al·lusió a la zona catalanoparlant del Carxe. Amb les Lleis de Normalització lingüística es concreta la promoció de la llengua per aconseguir un ús normalitzat. La Llei de Normalització de les Illes Balears data de 1986. Per la seva banda, al Departament dels Pirineus Orientals de l'estat francès i a l'Alguer d'Itàlia el català no té cap reconeixement legal. A Andorra, en canvi, el català és l'única llengua oficial.

L'ús en els diferents àmbits és desigual. Gràcies al **sistema educatiu** s'ha estès el coneixement de la llengua; de fet, és la llengua principal de l'educació a les Balears i a Catalunya. En la docència universitària, el català és àmpliament present a Catalunya, Balears i Andorra.

Quant a l'àmbit dels **mitjans de comunicació i noves tecnologies**, es pot observar un ús variable i irregular. L'oferta de mitjans en català és minsa, o fins i tot inexistent. El domini lingüístic es pot agrupar en tres categories: territoris amb penetració nul·la: l'Alguer i Catalunya Nord; territoris amb penetració baixa: la Franja, les Illes Balears i País Valencià. En aquests territoris la ràdio i la televisió en català se situen en una mitjana d'entre el 20 i el 35% d'hores totals consumides, en el consum de premsa la mitjana baixa fins al 10%. Finalment, hi ha els territoris amb penetració mitjana: Andorra i Catalunya on el consum de ràdio i televisió se situa fins al 56%, els percentatges davallen en premsa a Catalunya i pugen a Andorra. Pel que fa a l'ús del català a Internet, durant el 2015 va créixer fins al 64,10%. La situació del català a Internet és, generalment, bona, i la seva presència a la xarxa és més alta de la que pertocaria per una llengua amb el nombre de parlants que té. Justament, pel que fa al nombre de parlants, el català es troba en el 75è lloc mundial, mentre que pel que fa a presència a Internet ocupa els llocs entre el 10è i el 20è.

Quant a l'**àmbit judicial**, és poca la presència del català. Només el 13% de les sentències que es

⁴ Es pot veure mapa de llengües d'Europa.

dicten a Catalunya es redacten en català, seguint amb la tendència decreixent iniciada l'any 2005, i això malgrat que un 98% dels funcionaris de justícia parlen el català.

Amb tot, no és descabellat afirmar que la llengua catalana és una llengua en expansió, que va guanyant parlants amb el pas del temps gràcies a la seva capacitat d'atracció, que és una llengua dinàmica que tendeix cap a la normalització. Però, per arribar a aquesta normalització és imprescindible una participació activa de la societat amb la finalitat de facilitar-ne l'ús, ja que un dels problemes amb què s'enfronta la llengua és que no cal utilitzar-la per viure en qualsevol lloc del domini lingüístic.

I encara, hi ha reptes que cal abordar per arribar a l'ús normal del català: actituds contràries a la unitat de la llengua, sentiment d'inferioritat dels propis parlants que porta a unes normes d'ús desfavorables, que el català es converteixi en la llengua comuna dels immigrants, etc.

En els últims anys, des de la fi del franquisme i les seues seqüeles, s'ha millorat molt la presència de la llengua catalana en àmbits públics i formals. També ha augmentat el nombre de ciutadans que entén, sap parlar, llegir i escriure el català... però tanmateix cada vegada es percep que el català s'empra menys en les relacions interpersonalmentals. La gent tendeix a parlar més en castellà, sobretot si entre un grup de gent hi ha almenys una sola persona que parla castellà. Aquest fet condueix al que s'anomena "llatinització" de la llengua: es coneix més perquè s'estudia més i guanya prestigi però s'empra poc o gens (com el llatí).

Paraules claus: marc legal al llarg del domini lingüístic, normalització o substitució?, ús de la llengua als diferents àmbits, nombre de parlants..

Alguns documents que et poden servir:

- <http://www.nuvol.com/opinio/coneixer-la-realitat-base-per-a-la-politica-linguistica/>
- www.ub.edu/slc/socio/situacioactualcatala.pdf
- ["El català guanya parlants tot i les traves en justícia i educació"](#)
- <http://www.xtec.cat/~fmota/segon%20batx/sitaclleng.htm>

6. Vocabulari d'altres conceptes de sociolingüística

Àmbit d'ús

Marc sociocultural en què una llengua (o varietat lingüística) és usada. N'hi ha de diversitat: familiar, educatiu, judicial, mitjans de comunicació, etc.

Normes d'ús

Normes mitjançant les quals cada societat estableix quines varietats lingüístiques són les adequades per a cada àmbit d'ús.

En paraules de Lluís Vicent Aracil, " les normes d'ús són dictades i reforçades per una societat que les imposa d'una manera quasi irresistible, són impersonals, "semblen naturals". La gent les compleix i les fa complir sense adonar-se'n. Però en realitat han estat el resultat d'un joc de forces. Són sempre respostes i solucions a problemes pràctics, situacions en què cal triar entre diferents alternatives".

Exemples pràctics:

- Amb els castellanoparlants (encara que saben parlar català) cal parlar castellà.
- Als estrangers se'ls parla en castellà encara que sàpiguen català.

Interferència lingüística

La interferència lingüística són els canvis en l'estructura d'una llengua ocasionats per la influència d'una segona llengua. Les llengües en contacte s'influeixen mútuament, sobretot a nivell lèxic(adstrat), però en una situació de conflicte lingüístic és la llengua dominant la que interfereix quasi exclusivament la llengua dominada, que pot acabar significativament transformada. Segons el prestigi de les llengües, la lleialtat lingüística dels parlants, el nombre la comunitat lingüística, etc., les interferències seran majors o menors.

El paper dels mitjans de comunicació i de l'Ensenyament és molt important en aquest aspecte. Es tracta d'un procés constant i difícil de corregir perquè sovint el parlant no s'adona de la interferència i defensa com a pròpia la forma aliena.

Hi ha tres tipus d'interferències:

- Fòniques:** introducció de fonemes nous. Per exemple [x]: jefe, pijama, bandeja; o [q]: la lletra ce, 3r C, càncer, un CD...
- Lèxiques:** és el nivell més permeable a l'entrada d'interferències, anomenades barbarismes.
- Morfosintàctiques:** canvi de gènere d'alguns mots (sa costum, sa compta, sa senyal...); ús pronominal d'alguns verbs intransitius (callar-se, caure's...); ús de la preposició A amb complement directe ("he vist **a** en Pere").

Comunitat lingüística

Una comunitat lingüística està formada per membres que tenen en comú almenys una varietat lingüística o una llengua, i que comparteixen consensos, regles o normes d'ús per al seu ús correcte.

No coincideix necessàriament amb un grup ètnic, religiós, nacional ni territorial, però en la mesura que aquests grups siguin coincidents, la comunitat es manté més ben cohesionada.

No hi ha criteris absoluts ni objectius per definir la comunitat lingüística. Els conceptes que es tenen en compte per determinar una comunitat lingüística són:

a- Comunitat de llengua

És imprescindible compartir la mateixa llengua, encara que aquest factor no basta.

b- Interrelació lingüística

Una comunicació intensa és imprescindible per a la cohesió de la comunitat, ja que el coneixement de la llengua no implica el seu ús.

c- Actituds lingüístiques i les normes d'ús

Determinades actituds compartides en referència a l'ús i valoració de la llengua també contribueixen a cohesionar-la (o al contrari).

d- Integració simbòlica

Compartir els elements simbòlics són el factor més determinant per a la cohesió del grup: acceptació d'una normativa per a la llengua, identificació amb un registre estàndard, adopció d'un nom específic global.

Consciència lingüística

Quan en una societat apareix una segona llengua és important una consciència lingüística per tal d'estabilitzar la comunitat lingüística. Implica la "lleialtat lingüística" activa i conscient dels seus membres. Segons Weinreich (1974) la lleialtat lingüística pot ser definida com el principi en nom del qual els individus es reuneixen conscientment i explícitament per resistir els canvis en les funcions de la seua llengua (és a dir, el canvi lingüístic) o en l'estructura i lèxic (això és, la interferència lingüística).

Llengües minoritàries i llengües minoritzades (p 57 del llibre)

Parlar de llengües minoritàries suposa un criteri quantitatiu: el nombre de parlants. En aquest sentit, caldria posar-se d'acord en el nombre a partir del qual definim una llengua com a minoritària i una altra com a majoritària. Recordem que al món hi ha unes 6.000 llengües, i només unes quinze o vint són utilitzades per més de cinquanta milions de parlants. La majoria de llengües del món tenen un nombre reduït de parlants. Aquest factor no implica cap reconeixement qualitatiu respecte a la llengua. El concepte de llengua minoritària o majoritària és doncs totalment arbitrari i sovint s'empra per classificar les llengües segons la seua "validesa".

A Europa poques llengües passen dels deu milions de parlants. Entre cinc i deu: suec, búlgar, català, danès... Menys de cinc: noruec, finès, albanès, eslovac, lituà, letó, eslovè...

Llengua minoritzada, en canvi, és aquella que pateix la interposició d'una altra llengua i està immersa en un procés de retrocés en els usos dins de la pròpia comunitat lingüística. Tots els seus parlants es veuen obligats a practicar un bilingüisme unilateral, ja que la llengua pròpia és insuficient per viure-hi.

Són llengües minoritzades: català, bretó, occità, basc, gallec, sard, cors, caló...

No existeix un paral·lelisme entre llengua minoritària i llengua minoritzada. Ho podem comprovar en analitzar els llengües minoritàries i minoritzades d'Europa.

Monolingüisme militant

Alguns parlants es neguen a aprendre una segona llengua perquè consideren que amb la seua no només en tenen prou, sinó que se'ls ha de garantir el dret a tenir-ne prou. D'aquesta manera arriben a exigir a altres parlants que aprenguin la seua llengua però ells no n'aprenen cap.